

Mizsei Béla

SZAMÁRORDÍTÁSTÓL VOLT HANGOS A FŐTÉR<sup>1</sup>*Madár és emlősvilág*

Gyermekkorom egyik legkedvesebb élménye a foglyok esti hívásainak hallgatása volt, amikor gyülekezésre hívták egymást a réten és amikor a kukoricásból, tőlünk távolabb estefelé kiballagtak a tarlóra, ahol a sertéseket őrizték. Odaszaladtunk, azok lelapultak, majd amikor közelebb mentünk, nagy ricsajjal felrepültek. Felénk, Boldogházán akkoriban fácánok nem voltak. Azok inkább az erdőkhöz közel levő földeken fordultak elő. Portelken meg Pusztamizse erdősegeiben. Vadnyulak azonban bőven voltak. Akkoriban a búzaföldről tavasszal összeszedték a kukoricatövek részeit, melyeket az eke kiforgatott. Olyankor igencsak találtak már több hetes kisnyulakat. Tavasszal Jakabi réten bibicek, pólingok tanyáztak és költöttek. A fiókák a szénakaszaláskor már futottak, de repülni nem mindig tudtak. Amikor 1940-ben az árvíz miatt nyáron is ott maradt a víz, vadkacsák is költöttek ott és elszaporodtak a pézsmapatkányok. A búzaföldeken költött és reggelenként pitypalattolt a fűrj. A tanyák fáin költött a tövisszűrő gémbics és a kis örgébics. Az egyiknek rozsdabarna volt a szárnytolla, a másiké az utóbbié szürke. De ott költött a kedves turbékoló vadgalamb is meg a sárgarigó is. Balkáni gerle akkor nem volt, az a háború folyamán jött fel a Balkánról. A rétek, tarlók felett lebegtek a kék és vörös vércsék. Figyelték és irtották a mezei pockokat meg az egereket. A gabona behordásakor a vércsék a rakodó szekér felett lebegtek és amikor az utolsó kévét is feladták a kocsira, az ott lapuló egerek szétszaladtak s azokat a vércsék négy-öt méterre a rakodó szekértől felkapkodták. Sok volt a vércse, mégis sok fogoly volt.

Most se fogoly, se vércse, csak a mezei pockok. Kipusztultak a kedves kis örgébicsék is. Most csörgőszarkák, barnakányák, no meg a vetési varjak népesítik be a határt. Néha-néha a Bükkből megjelenik egy-egy sas, mely lecsap az út melletti ürgére vagy pipiskére. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy tavasszal az üde zöld búzavetések felett vidáman szóltak a pacsirták. A madaraknak volt bőven táplálékuk, mert aratáskor a nagy zöld szöcskék meg a pirregő fekete tücskök csak úgy hemzsegték a tarlókon. Ma ez nincs. Csoda-e ha kevés a madár is. Kiirtották a szöcskéket is, pedig azok nem tettek a búzában annyi kárt, mint amennyi hasznot hajtottak azzal, hogy táplálékul szolgáltak a vadászati szempontból is értékes madárvilágnak. A mezei pocok sokkal több kárt tesz.

---

<sup>1</sup> Részletek a szerző önéletrírásából

Jászberényi emlékeim 1927-ben kezdődnek, amikor szüleim boldogházi tanyájáról anyai nagyszüleim télire vendégül láttak az Árvaház u.12. sz. (ma Kiss Ernő u.) házukban. Ugyanis négyen voltunk testvérek, és a tanyai egy szobában ez télen soknak számít. Én voltam a legöregebb, akkor 5 éves. Minden rossznak eltervezője és irányítója.

1927-ben az elektromos áramot a Fecske-féle gőzmalomban termelték. Lakásunk ablakából látható volt a gőzmalom kéménye és emlékszem, amikor délután 4 óra tájban füstölni kezdett a kémény, nagyapám megjegyezte, hogy mindjárt lesz villany, mert füstöl már a kémény. Akkoriban a villanygőz hosszúkás, sok izzószállal ellátott volt.

Később tudtam meg, hogy egy Vágó nevű jászalsószentgyörgyi malomtulajdonos meg akarta venni a vízimalmot és ott áramfejlesztőt akart építeni, de a városi képviselőtestület ezt nem szavazta meg. Azt is felhozták indokul, hogy akkor Jászberénytől északra nagy víztárolókat kellett volna építeni. Először úgy festett a helyzet, hogy megszavazzák, de ekkor a polgármester felfüggesztette az ülést, gyorsan értesítették a viriliseket, vagyis a legtöbb adót fizetőket, és azok megérkezése után folytatták az ülést, és szavaztak. Természetesen a Fecske malom tulajdonosa mellett. Így Vágó kérelmét elutasították.

A 30-as évek elején teljes pangás volt a jellemző a városra. Nagyipar nem volt, kiscgazdák, kiskereskedők, kisiparosok, értelmiségiek, kevés katonatiszt és napszámosok lakták a várost, akik télen inségmunkával kerestek még valamit a nyári keresetükhöz. Olcsón dolgozó tisztviselők és pedagógusok az előbbiekkal együtt alkották Jászberény társadalmát. A katonatisztek a Kerékpáros Laktanyához tartoztak és a kiképzés 5 hónapig tartott.

A keddi és pénteki hetipiacok alkalmával volt némi pezsgés, no meg az országos vásárok alkalmával. Egyébként teljes pangás minden vonalon, munkanélküliség jellemezte a várost. Vagyis nyugodtan mondhatjuk, alvó város volt Jászberény.

Ezt a csendet vasárnaponként a levente zenekar hangja verte fel, amikor a Kerékpáros Laktanya mellett gyakorlatozó leventék élükön a zenekarral, meneteltek a Főtéren keresztül a Kápolnához. Ez is megszűnt, amikor a 30-as évek végén hétköznapra tették a foglalkozásokat. Ezen kívül reggelenként a kerékpáros katonaság kürtjének hangja hallatszott. Este 9-kor pedig a laktanya takarodóját fújó kürt jelezte, hogy baka takarodj haza.

A tanyavilág gazdái részben kocssival, részben vonattal közelítették meg a várost. A kiscgazdák feleségei a tanyán vaját köpültek, sajtót, tú-

rót készítettek, hogy a savót ne kelljen cipelni mikor a tejterméket értékesíteni akarták, és vonatra szálltak vele.

Jászberény tanyavilága dél felé egészen Újszász határáig terjedt. 20-25 km-ről nagyon fáradságos volt kocsival bejönni, így gyakran választották a vonatot. Azonban Tápiómajortól Jászberényig jegyet váltani annyiba került, mintha Pusztamonostorig váltották volna. A vasút akkor is drága volt. Így csak Meggyespeléig váltottak jegyet a csíkosiak, ott leszálltak és onnan gyalog jöttek Jászberényig. Az illetékesek erre felfigyeltek, és rendszeresítették a retúr jegyet, ami azt jelentette, hogy az oda-vissza váltott jegy olcsóbb volt. Az illetékesek így próbáltak valamit segíteni a tanyai gazdákon.

Nagy volt a pénztelenség. A búza ára lement mázsánként 6 pengőre, mert Európába megérkezett a kanadai búza, és a szovjetek is megnyomták az európai piacokat olcsó búzával, miközben parasztjaik éhen haltak.

Ez nagyon kihatott a kisiparosokra is. Emlékszem olyan több alkalmazottal dolgozó úri szabóra, aki egyik alkalommal nem tudta kifizetni a villanyszámlát. Egy kárpitos kisiparos pedig a vásáron könyörgött nagyapámnak, hogy vegye már meg a vásár végén azt a sezlont 30 pengőért, amit az egész vásáron nem tudott eladni. Meg is vette.

A pengőnek nagy értéke volt. Akkor nem infláció volt hanem defláció. A vásárokról a gazdák nemegyszer visszavitték az eladásra felkínált jószágokat. Ennek ellenére a Polgári Kaszinóban az előadók hangsúlyozták, hogy a búzatermelésről térjenek át nagyobb mértékű állattenyésztésre, mert a tengeren a kanadai búza, ha hetekig utazik is ideér. Az állatot nehezebb szállítani.

A tanyai gazdák ezt csinálták, ebből vettek földet a nagycsaládosok, kisebb-nagyobb területeket, de annyit egyszerre sohasem tudtak venni, hogy abból a család meg tudjon élni.

Erre a következő példát tudom felhozni. Egy boldogházai gazda feleségével az I.világháború előtt 7 hold földön kezdte a gazdálkodást. Ez a 7 hold föld inkább csak telephelyül szolgált. Ezen a telepen olyan mértékű állattenyésztésbe kezdett a gazda, hogy a 7 hold gabonatermése nem volt elegendő. Így Romániából is vagonszámra vásárolta a kukoricát. Az I.világháborút követő pénzromlás elvitte összes addig összegyűjtött pénzüket. Újrakezdték és sikeresen folytatták a nagyobb részben vásárolt kukoricával történő állattenyésztést. A gazdaasszony 7 gyermeknek adott életet, s mivel mind a gazdaságban dolgozott, az így nyert jövedelmet föld vásárlására tudták fordítani.

1940-ben már 40 hold földjük volt. Ha megosztóznak, még annyi föld sem jut nekik, amennyivel jó szüleik kezdték. Illetve a házasság folytán a házastárs is hoz annyit mint amennyi nekik jutott, akkor valamivel többel.

Egész életükben gürölctek azért, hogy termelő területük legyen. Ez valóban paraszti nyomorúság volt. Voltak akik földvétele céljából hitelt vettek fel a bankból, akkor amikor a búzának 20 pengő volt mázsája. Amikor aztán lement a búza ára 6 pengőre, ehhez ugyan adtak 2 pengő értékű bolettát, amivel adót lehetett fizetni, a kamatot is alig birták fizetni. Igen sok tanyát dobra ütöttek, vagyis árvereztek el, ha ugyan volt rá vevő, ha pedig nem, akkor kipakolták őket a szántóföldre. Mivel a bankok látták, hogy ezzel semmire sem mennek, meg az akkori Kisgazdapárt is mint ellenzéki párt követelte, a kormány gazdavédettséget rendelt el, aminek folytán, akik törlesztgettek, megmenekültek az árveréstől. Természetesen a védett jelzöt telekkönyvileg bekebelezték, tehát arra már több hitelt nem kaphatott a földtulajdonos.

Akiknek fix fizetésük volt, mivel a piacon fillérekért vásárolhattak, különösen a piac végén, azoknak elég jól ment a soruk. A termelő nem cipelte vissza a behozott tejterméket, sem a tojást, odaadta amennyiért vették. A paraszt sohasem adott el, hanem vettek tőle.

Ezen a nyomorúságos állapoton segített a tejszövetkezetek megszervezése a 30-as évek közepe táján. Az első tejszövetkezeti központ ott állott ahol most a Rákóczi út vezet az autóbusz megállók irányába. A tanyavilágban is megszervezték a szövetkezeti hálózatot. Tejeskocsik jártak mindenféle. A tanyai gazdák reggelenként kivitték az út végére a tejet, feladták a kocsira, délután pedig kimentek, mert visszakapták a szeparált tejet. Akkoriban a tejből csak a vaj kellett a piacon. A szeparált tejet a sertéseknek adták. Így az értékesítés megoldódott, és a tej árának havonta történő kifizetése már havi fizetés jellegű volt. A háborúra való készülődés a gazdasági életet fellendítette. A gazd társadalom egyre fizetéképesebbé vált, ami a kisiparosságra is jótékony hatással volt.

A II.világháború kitörése viszont egyáltalán nem kedvezett a mezőgazdasági termelőknek sem. A harctéren tönkrement élelmet pótolni kellett, a piaci kínálat erre nem volt elegendő, így a kormány beszolgáltatási kötelezettséget rendelt el. Ez volt a hírhedt Jurcsek-terv. Annyit azonban elértek a gazdák, hogy a 20-as évek elején felvett adósságot ki tudták fizetni.

*Diákélet*

Az elemi iskolában lányok-fiúk egy osztályba jártak, de nem vegyesen ültek. Egyik oldalt ültek a fiúk, a másik oldalon a lányok. Ami az ültetést illeti, a legtöbb esetben az volt a helyzet, hogy az első padban ültek a város vezetőinek, orvos, ügyvéd, katonatiszt gyermekei, a második, harmadik padban ültek azok akik még elég tisztán voltak öltözve. Akkoriban igen nagy különbség volt a gyermekek között mind ruházkodás, mind tisztasági szempontból. A szegény napszámos gyermekek ruházata kopott és nem valami tiszta volt. Ma ilyen különbség nincs. Ezt egy Amerikából hazalátogató barátom is megjegyezte, aki a múlt év őszén itthon jártában meglátogatta azt az elemi iskolát, ahol ő járt iskolába. Harmadikos elemista koromban történt, hogy az akkori tanító kijelentette, hogy neki nem számít az kinek a fia, nagyság szerint felállított bennünket és asszerint ültetett, ki milyen magas volt.

A lányok, akik középiskolát akartak végezni, az Érseki Leánynevelő Intézetbe mentek, ez volt a polgári iskola. Most a Nagybaldogasszony iskola az utóda ennek az intézetnek. Most már 8 általános iskola van. Akkoriban 6 elemi volt, s aki középiskolát akart végezni, az a 4 elemi után a polgári iskolába ment vagy gimnáziumba.

A fiúk számára a 30-as évek közepén egy tanárnő fiú polgári iskolát szervezett. A városi képviselők részéről nagyon ellenezték ezt, mondván, hogy ott van a gimnázium. A lakosság erősen tiltakozott ez ellen a nézet ellen és a nagy küzdelem után mégis engedélyezték ezt az iskolát. Azonban az akkori kormányzat kijelentette, hogy fiú iskolának női igazgatója nem lehet, így férfi igazgatót neveztek ki.

### *Gimnázium*

A fiúk rendes tanulók voltak. Néhány lány pedig magántanuló. Minden évben magánvizsgát kellett tenniük. Nagyon vigyáztak rájuk, nehogy az fiúkkal az osztályban tanári felügyelet nélkül együtt legyenek. Az első padokban külön ültek. A szünetekben a könyvtárban tartózkodtak női felügyelet mellett. A szünet befejezése után a felügyelőnőjük kiállt az ajtóba és figyelte, melyik tanár megy be egy-egy osztályba, s csak a tanárral együtt léphettek be a tanterembe.

Én a 4 elemi elvégzése után 1932-ben iratkoztam be a gimnáziumba. Emlékezetem szerint a tanárok többsége az I.világháborút kiszolgált régi gárda volt. Tanítási módszerük - tisztelet a kevés kivételnek - inkább arra irányult, hogy ne legyen sok érettségizett ember, hogy jusson állás azoknak, akik iskoláztak. Itt kell írnom arról, hogy a 4 középiskola elvégzése után miért hagyták abba elég sokan középiskolai tanulmányukat. Először is inkább gyakorlati irányúak voltak. Nem szerették a

latin nyelvet és a matematikát sem. Meg azután úgy voltak vele, hogy inkább iparosok lesznek, azoknak biztosabb a megélhetésük, mint az állástalan diplomásoknak. Igazuk is volt. Amikor mi leérettségiztünk, ők már segédurak voltak, és örültünk, ha nekünk csóró érettségizetteknek fizettek egy pohár sört. Mert mit lehetett kezdeni akkor is egy sima érettségivel anélkül, hogy egyetemre mentünk volna. El lehetett menni ínségmunkára havi 30 pengőért a városhoz, ha lett volna hely.

Akik 1940-ben leérettségiztünk, közülünk 3-an papnak mentek. Egyikük Észak-Amerikában egyetemi tanár, egy már meghalt, a harmadik nyugdíjas esperes-plébános. Egyik volt osztálytársunk tagja volt annak a 12 emberből álló csoportnak, akiket a szovjetek 1944 őszén Dálnoki Miklós Béla üzenetével átdobtak a fronton. (Ld. Kompország katonái.) Két izraelita is érettségizett velünk. Az egyik a második világháború alatt a fronton tizedelés áldozata lett. Nagyon sajnáltuk. Egyébként velük az osztályban nem voltak ellentéteink.

Egészen megfordult a helyzet akkor, amikor a 30-as évek közepén megjelentek a középfokú iskolai oktatásban az Eötvös kollégium neveltjei. Ők már egészen más módszerrel tanítottak és más szellemben mint a korábbi nemzedék és a tanulmányi eredmények is sokat javultak.

Megjelenésükkel egyidőben bontakozott ki Magyarországon a népi irodalom. A népi írók szelleme hatotta át az egész társadalmat osztályra való tekintet nélkül. Ez szüntette meg azt a kisebbségi érzést, amelyből bennem is volt bőven. Emiatt igyekeztek a tanult parasztyerek a középosztályhoz hasonlítani. Emiatt szégyenkeztem én is azért, hogy szüleim tanyán lakó parasztok. Amikor az iskolában arról kellett dolgozatot írni, hogy hogyan töltöttem a nyári szünetet, szégyeltem leírni, hogy én nyáron pásztorkodtam. Pedig mennyit lehetett volna arról írni, hogy miket játszottunk. Tekéztünk (paraszti golf), gólyáztunk, mely utóbbi abból állott, hogy egyikünk feldobott egy gulyás botot és azt a másiknak el kellett találnia. Délelőtt 9-től délután 4-ig a kukoricás góréban játszottunk csutka ökrökkel, gyufás dobozokkal stb. Játékainkat magunk készítettük, megfigyeltük, hogy a gazdaságban hogy áll az ökrök szarva és milyen színűek. Aszerint választottuk ki a csutkákat, szarvat csináltunk nekik, és olyan jóízűt játszottunk, hogy alig akartuk abba hagyni. A kisebbségi érzést erősítette még az a közszellem is, ami akkor uralkodott, ami parasztos annak lenézése az ún. úri osztály által. Sohasem felejttem el, hogy negyedikes elemista koromban a tanító néni, akit egyébként nagyon sokra becsültem, megfogta a zakómat és megkérdezte: mi ez? Erre én azt feleltem, hogy lajbi. Ezt hallottam odahaza, mert a kabát szóval a télikabátot illették. A tanító néni mérgesen azt mondta, hogy kabát! Meg kell jegyeznem ezzel a tanító nénivel kapcsolatosan, hogy olyan nagy szeretettel tanította a földrajzot, olyan nagy szeretettel beszélt a Magas-Tátráról

és a Balatonról, hogy amikor a börtönből kikerültem, a következő nyáron egy csoporttal családommal elmentem a Magas-Tátrát megnézni és amikor a Balaton parton tartózkodom is, mindig eszembe jut ez a tanító néni. Bizony én is abba a hibába estem, mint a többi parasztyerek, hogy szégyeltem a szüleimet. Egyetemista koromban, a 40-es évek elején kezembe került Veres Péter *Paraszsors, magyarsors* c. munkája és annak elolvasása, valamint még érettségi előtt az Eötvös kollégium által nevelt tanárom szavai adtak vissza a parasztságnak. Ez a tanár úr ma Jászberény díszpolgára.

*Milyen volt a Főtér?*

Apponyi térnek nevezték. A főtemplom tornya a kereszt alatti koronával egyik fő ékessége a városnak. Itt kell megjegyeznem, hogy amikor 1946-ban köztársaság lettünk, a város akkori kommunista vezetői le akarták vetetni a kereszt alól a koronát. Az egész azon bukott meg, hogy csak az állványozás 28 ezer forintba került volna. Akkor ez nagyon-nagy pénz volt. Mivel a városnak ennyi pénze nem volt erre a célra, a korona levétele elmaradt. 1956. november 4-én a szovjet csapatok néhány ágyúlövessel levették a koronát a toronnyal együtt. A dolog érdekessége az, hogy a Műemlék-felügyelőség az újjáépítés folyamán ragaszkodott ahhoz, hogy a kereszt alá a korona is visszakerüljön. Mostanában újjátették fel a tornyot, melyen a korona és a kereszt bearanyozottan csillog a napfényben.

A templommal szemben a 30-as években a Nagytemplom utca sarkán ott csúfoskodott egy nagy kőépület. Faszindelyes tetején zöldelt a moha, ablakainak rájája sem volt a helyén. Az épület annak idején úgy épült, hogy bizony az utcát leszűkítette, ezért nem kaphatott tatarozásra engedélyt. Bizonyára a város vezetősége döntött így, hogy a tulajdonost arra bírja, hogy az épületet bontsa le és a terület egy részét bocsássa a város rendelkezésére az utca bővítése céljából. 1940 körül a tulajdonos orvos fia azután lebontatta az épületet és a telken beljebb felépítette azt az épületet, amelyben most a Nevelési Tanácsadó van. A telken a Főtér felé eső részen hatalmas lakások célját szolgáló épület áll.

Különös, hogy nemcsak a Nagytemplom utca, hanem a Megyeház utca Főtér felé eső vége is le volt szűkítve. A bővítést a Strompf Pál-féle autóbusz üzem irodájának és a többi épületnek elbontásával oldották meg. A Zirzen Janka utca szintén leszűkült véggel torkollik a Főtérbe. A szűkítést az a sarkon lévő ház okozza, amelyben valamikor a Bender féle vasüzlet volt. Ehhez azt hiszem még hosszú idő elteltével jut a város, mert a ház karbantartott.

A Főtemplom mellett, a templom felőli oldalon van a Promonád, amely 3 oldalról vaskerítéssel volt körülkerítve. Valamikor parkőr is volt

itt, akinek joga volt 10 vagy 20 fillért szedni azoktól, akik a padokra leültek. A Promonád Zagyva felőli oldala nyitott volt, mellette széles út vezetett a kápolnáig és a dísztoronyokig. Ezen az úton ment a körmenet húsvétkor és augusztus 15-én Nagyboldogasszony napján, a templom búcsúján. A menet a hősi szobor előtt haladt el, majd a gimnázium előtt jobbra fordult, s a Promonádot megkerülve a kis kápolna mellett ment be a templomba, annak oldalbejáratán. Akkoriban nagyon látványos körmenetek voltak (1944-ig), katonai dísszázaddal, baldachinnal az ol-táriszentség felett négy rúdon tartott mennyezet volt ez. Ezeknél a körmeneteknél is nagyobb szabású volt az Úrnapi körmenet (húsvét után a 9.héten), ekkor a körmenet elment egészen a Városházáig, ott jobbra fordult és elvonult a Lehel Szálló mellett, majd a Zagyva parton jobbra fordulva, a Promonád mellett elhaladva ment be a templomba. A baldahin mellett két oldalt fegyveres katonák, árvalányhajás cserkészek mentek, mögöttük pedig a levante zenekar egyházi énekeket játszott. A promonád másik oldalán a főút mellett áll a környék legszebb hősi emlékműve, a kürtöt fúvó jász huszár. Két oldalt ugyancsak parkok. Itt tartották május utolsó vasárnapján a hősök napját és nyolcadikos gimnazista koromban itt szavaltam én verset a hősökéről sűgő nélkül, előtte való napon, szombaton délben kapott szöveggel. Micsoda könnyelműség volt engem sűgő nélkül odaállítani. Egész délután magoltam a szöveget és este amikor lefeküdtem, kétségbe estem, hogy hogyan tudom én ezt elmondani. Másnap reggel folyékonyan tudtam. Ennél a szobornál búcsúztatták, úgy emlékszem, 1942-ben a frontra induló hadseregünket. Közülük nagyon kevesen tértek haza, elpusztultak a Don-kanyarban.

A Főtér közepe felé menve a Promonád után találjuk a régebben József nádorról, újabban Lehel vezérről elnevezett gimnáziumot, vele szemben a Járásbíróságot, melynek börtöne egy időben, 1945 előtt, szigorított dologház volt. Reggelenként a rabok csikosban, fegyveres őrral kísérve kivonultak a mezőre dolgozni. Egy ivóvizet hordót húztak négykereű kocsin. A börtönt magas kőfal veszi körül. Az egyik utcai épületben ma cipészüzem van, annak falán márványtábla, amely hirdeti, hogy ebben a börtönben tartották fogva Kovács Bélát a Kisgazdapárt földművelésügyi miniszterét 1955. októberétől 1956. március végéig. A Szovjetunióból hozták haza, ahová 1947. február 25-én hurcolták el. Elmondása szerint Jászberényben az örök kutyaábbul bántak vele mint a Szovjetunióban.

A gimnázium után a Lehel Szálloda és Étterem következik, melynek nagyterme ma Déryné Művelődési Központ. A földszinten üzlethelyiségek és az étterem. A nagy termében valamikor mozi volt.

A Lehellel szemben volt a Pannónia Étterem és Szálloda. Annak a Főtér felé eső részét lebontották és új helyiségeket építettek. Állítólag



megsüllyedt a törökök által létesített gabonás verem miatt. A Lehel után következik a ma Jászkuört ABC, melynek épülete korábban földszintes, nagyméretű ház volt, ennek tetejéről lőttek a nép közé, amikor 1919-ben a románok a Tiszánál álltak. Budapestről jött le egy Bokányi nevű tábornok gyűlést tartani. A tömegben a nagyapám is ott volt. Ő mondta el nekem, hogy amikor Bokányi azt mondta, hogy menni kell a románok ellen, valaki felkiáltott a tömegből, hogy „*Menjen, aki még nem volt!*”. Erre a tetőről megszólalt a géppuska. A Kaszinó utcán süvített a golyó, mondta a nagyapám. A tömeg szétszaladt. A nagyapám élve, sebesülés nélkül megúszta. Másoktól hallottam, hogy ugyanakkor a főtemplomban az új pap első miséje volt és a tömeg a puskalövések hallatára ki akart jönni a templomból, de nem engedték. Ugyanis el kellett tüntetni a halottakat, sebesülteket és a vért is fel kellett mosni. A tettesek fél órán belül elmenekültek. 1945 után a kommunisták úgy írtak erről az eseményről és ennek a Jász Múzeumban is nyoma volt, hogy a burzsujok közé lőttek a népnek, megzavarták a mi ünnepségünket, írta az írás. Csak azt nem tudom, hogy miért nem vonták felelősségre azokat a burzsujokat, akik lőttek, hiszen akkoriban a románok még csak a Tiszánál voltak.

A Kaszinó utca és a Főtér sarkán áll a Városháza. Előtte volt 1945-ig gróf Apponyi Albert mellszobra, mely eltűnt és nem találják. A Főtérre néző oldalán a földszinten végig üzlethelyiségek voltak. Könyvkereskedés, cukrászda, drogéria, ahol fényképfelvételeket is hívtak elő és rőfös üzlet. A Jászkuört ABC után következik az az emeletes ház, amelyben 1945-ben a szovjet parancsnokság székel. Ennek a pincéjében gyűjtötték össze 1945 novemberében azokat, akik a kijárási tilalom ellenére 8 óra után az utcán voltak. Egyszer én is majdnem oda kerültem, annak ellenére, hogy nemzetgyűlési képviselői mandátum volt a zsebemben. Az egyik rendőrtiszt barátommal együtt éppen egy lányos háztól hazatérve kaptak el bennünket. A rendőrtisztet félrelökték, mert karszalagja volt, engem pedig bevágtak a sorba. A tiszt jött utánam és csak a pincelejárat előtt tudott kikönyörögni a sorból, felvitt az emeletre a parancsnok elé, akinek megmutattuk a képviselői megbízólevelet és így elengedett. Ebbe az épületbe költözött később a Déryné utcából a rendőrség is. A rendőrség jelenlegi helyén a volt királyi adóhivatal működött.

A Főtéren a két épületsor között két úttal határolva két sétány volt, melyek a 11 órai szagosmise után elegáns korzóul szolgáltak. Akkoriban nem volt ott sem szökőkút, sem emlékmű, kivéve a Szabadság tér felé eső sétány végén álló 48-as emlékművet, amelynél a március 15-i emlékűnnepélyeket tartották. A korzó úgy alakult, hogy a templomból kijövet a gimnázium melletti járdán mentek végig a Déryné utcáig, azután bementek középre és ott sétáltak négyesével, ötösével. Ha vala-

melyik barátunkkal akartunk találkozni, csak erre a korzóra kellett ki-mennünk és a találkozás biztos volt. Innen lehetett hazakísérni a lányo-  
kat is.

Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy a gazdalányok korzója a 9 órai mise, a nagymise után a Főtér városháza melletti járdáján történt, mely járda mellett az út 4-5 méter széles sáv volt, kaviccsal leszórva, celtisz fákkal beültetve, melyek bogóját szeretettel ették a madarak, mert édes volt és szopogattuk mi is. A járda melletti sávon ácsorogtak az emberek, ez volt az emberpiac. Itt lehetett napszámosokat fogadni. De a gazdalegények is itt lesték meg azt a kislányt, akit kedvük volt ha-  
zakísérni.

Itt említem meg, hogy a Zagyván átmenő Kőhíd, amely a Kossuth ut-  
cára vezetett, dupla széles volt. Hiszen ezen ment a forgalom a Kossuth  
utcán keresztül Nagykáta fele. Most lekeskenyítették, azon a címen,  
hogy valamikor is ilyen volt. Sok problémát okoz ez nemcsak a forga-  
lomnak, hanem amikor nagy hó van a gyalogosoknak is.

### *Piacterek, vásártér*

Az Érseki Leánynevelő Intézettel, a mai Nagyboldogasszony Iskolá-  
val szemben, ahol most lakások vannak, volt kb. 400 négyszögölnyi te-  
rületen a csirkepiac kedden és pénteken, azon túl a Zagyvával szem-  
ben, ahol ugyancsak lakások vannak, kb. 400 négyszögöl területen volt  
a gimnázium tornakertje. Amikor csak az idő engedte, még hóban is,  
ide jártunk ki tornaórára.

A Főtéren a két út közötti sétányon volt a gyümölcs piac, a Lehellel  
szemben. A Városházával szembeni sétányon hetipiacok alkalmával,  
tehát kedden és pénteken, sátrak alatt végvásznakat, méterárukat árul-  
tak. Délben kis szamaras kocsik fuvarozták őket haza, úgyhogy ilyenkor  
dél tájban szamarordítástól volt hangos a Főtér.

A Budáskút és a Pálinkás Kereszt ott állt ahol most a villanyrendőr  
van. Az Erzsébet Kórház Gondozóháza előtti téren a Bundáskút mögött  
volt a búzapiac, ahol ősszel fejeskáposztát is árultak. A búzapiacon,  
mely a hetipiacokkal egyidőben volt, ugyancsak sokan ácsorogtak, be-  
szélgettek a gazdáknak. Megtárgyalták az árakat, az időjárást és sok egye-  
bet.

A Szövetkezet utcán a Fecske malomnál balra fordulva volt a Zagy-  
va-partján a zsírbpiac. A háromszögű terület most is ott áll beépítetlenül  
a hídra felmenet balra. Ott mindenféle ócska holmit árultak, meg házi-  
nyulakat és galambokat. De árultak ott minta, mustra szálaskarmányt  
is.

A tejpiac a Jászkürt ABC és a Lehel közötti utcában volt az ABC épülete mellett. Ide jöttek össze tanyákról a gazd asszonyok. A tejeskannákon, amelyből a tejet árulták rajta kellett hogy legyen réz lapon a nevük és a címük, hogy amennyiben az ellenőrzéskor otthagyják a kannát, mert tudják, hogy víz van benne és megbüntetnék őket, elkaphatók legyenek. Ugyanis akkoriban gyakran tartottak tisztiorvosi vizsgálatot, amikor is a rendőrök körülvették a piacot és mintákat vettek az árukból. Azért vették körül, nehogy a bűnösök ellógnak hamisított áruikkal. Ezen az utcán a Zagyva fele menet jobbra fordulva volt a zöldségpiac. Vele szemben a Zagyva-parton végig hentes üzletek.

A vásárokat a Vásártéren tartották a volt Kerékpáros Laktanya körül. Ahol most a tűzoltó szertár van, ott volt a marhavásár, a laktanya külső sarkával szemben pedig a lóvásár. Odajártunk levante foglalkozásra, amikor 1938 táján a diákoknak az iparos, paraszt és munkás ifjúsággal együtt kellett levantebe járni azért, hogy a válaszfalak leomoljanak. Amíg a Rákóczi úti sportpályát a 30-as évek közepe táján meg nem kapta a város közönsége, addig a labdarúgó mérkőzések is a marhavásártéren folytak le.

### *A mi Zagyvánk*

A mienk volt, mindenkié. Vízialom volt a mostani fürdőépület helyén. Vele egy vonalban volt a Ferencesek temploma felé haladva a belső Zúgó, ma is ott van, amely magas vízszintet tartott a Margit-sziget körül. A felső Zagyva így elég magas vízszintű volt, strandolásra, csónakázásra alkalmas. A sziget belső végén volt a Bathó-strand, kabinokkal, az úszni nem tudóknak külön kipadolt aljzattal körülkerített rész. Itt itattak meg engem a tanyai parasztyereket, akinek nem volt módja úszni megtanulni a tanyán, amikor 20 fillérrel a zsebemben egyik alkalommal a tanyáról hazajövet fürödni akartam. Nagyon rosszul esett. Gyermekeimnek, akiknek már volt módjuk úszni megtanulni, meg is parancsoltam, hogy meg ne próbáljanak ilyet tenni azokkal akiknek nem volt módjuk úszni megtanulni. A Bathó-strandtól feljebb végig magánstrandok szegélyezték a mi Zagyvánkat, a parti birtokosok strandjai. Szandolinok siklottak tova a vízen szerelmes párokkal egészen ki a Vashídig, sőt egy időben 1935 körül a Gondúzóig, amit egy élelmes vendéglős csinált. Sokan jártak oda, de ez is megszűnt, amikor jött a háború és az embereknek nem volt kedvük odajárni. Ott kötöttek ki csónokakkal, ettek-ittak, mulattak. A külső Zúgóval, amely most ki van iktatva, mert halastavat csináltak ott, ugyancsak szabályozták a vízszintet kézi vezérléssel. Ősszel és tavasszal, amikor a csapadék miatt bő vízű volt a Zagyva, a külső Zúgó zsilipjeit felhúzták és hompölygött a víz

a Nagyérbe, melyet most külső Zagyvának hívnak, a városon keresztül folyó vizet pedig városi Zagyvának. A Nagyér tulajdonképpen víztároló volt, amíg a 40-es árvíz után nem csináltak egy levezetőt a Jákóhalmi út alatt elvezetve. Ez a levezető most alacsony szintet tart a külső Zagyván. Nyáron, amikor kevés víz volt a Zagyvában, egy decit sem engedtek a Nagyérbe. Mindnek a városon keresztül kellett folynia. Akkor nem voltak rajta zsilipek és nem poshadt a víz. Most zsilipekkel látták el, hogy az a kevés víz, ami a városi Zagyvába jut, kissé fel legyen duzzasztva. Ugyanis az történt, hogy a külső Zúgót kiiktatták azzal, hogy a medret elzárták és a régi meder mellett csináltak egy újat, mely a régi meder mellett folyik és a Zagyva vizét úgy osztották meg, hogy egy beton vízvázasztót csináltak, amely a víz egy részét automatikusan a külső Zagyvába engedi egész évben, egy részét pedig a városi Zagyvába. A Zúgón alul a régi mederben horgászvizet csináltak, az eltöltés miatt mélyvíznek számít, süllő is van benne.

A Zagyván és a Nagyéren voltak olyan helyek, ahol homokos volt a víz széle és fokozatosan mélyült. Ezek nagyon jó fürdőhelyek voltak. Ilyen volt a Zagyván a Pelyhespart, körülötte káposztás kertekkel. Most lakótelep veszi körül, a káposztás kertek helyén házakkal. Csak a volt Terv utca, újabban Káposztáskert utca őrzi a káposztás kertek emlékét.

Nagyéren is volt két homokos hely. Az egyik az Újtemető mellett a Kongós, a másik a Fehértői temető és a Mátra vonalában, a temetőtől 1 km-re. Ennek nagyon tiszta volt a vize, mert a nádszálakon leülepedett az iszap, sokan jártunk oda fürödni.

A Vashíd mellett van a Zagyvának egy patkó alakú holt ága. Ez valószínűleg óriás akvárium. A vízzel körülvett részt Kele Jóska-kertnek hívták. Diákkorunkban ősszel, kora tavasszal nagyon sokat tartózkodtunk itt, tüzeltünk, benszülött dallamokat dúdoltunk, és figyeltük a víz élővilágát. Különösen érdekes volt a víz tavaszi ébredése. A kristálytiszta állóvízben megjelentek a csíborok, csíkbogarak, a vöröshasú unka, majd a kecskebéka. A víz igen gazdag volt csuka állományban. Úgyhogy a horgászok is bőven látogatták és fogtak is csukákat. Néha a mocsári teknős is megjelent a víz színén. Nagy volt a bánatunk, amikor tavasszal április végén a fű kezdett nőni, s mehettünk be a félsziget belső sarkába. Ennek oka az volt, hogy a gimnázium fűtőjét illetve az ott termő széna, s azt nem volt szabad letaposni. Csak a horgászokat engedte be a széna gazdája, akik csak a parton tartózkodhattak. Mi csak a külső parton figyelhettük a víz életét és bogarászhattunk.

Legutóbb amikor arra jártam, megdöbbenve tapasztaltam, hogy most már nemcsak a belső partot nem látogathatják az érdeklődők, mert azt bérbe adták, hanem a félsziget bérlője a külső partot is bekerítette magának. Így hát az is megközelíthetetlen az érdeklődők számára. Nem

tudom milyen címen lehet az élővíz partját is elzárni a fiatalság elől, hiszen nem parti birtokos az illető. Most azután nincs vashidi élővíz, se Fehértó, melyről a következőkben kívánok írni.

### *Tavaink*

Ezek válykos gödrök voltak. Valamikor innen épült fel a város. Újabbban a város szemetje, törmeléke visszaköltözött a tavakba és betöltötte azokat.

Nekem a legkedvesebb tavam a Fehértói temetőt körülvevő tavak voltak. Az őszi csapadék ezekben gyűlt össze, télen befagytak és amíg a hó le nem esett, nagyszerű korcsolyapályák voltak.

Ha a Fehértói út végénél lévő tavon, ahol most a BUBIV van felkötöttük a korcsolyát, a temető belső végén elkorcsolyázva átmentünk a földúton a temetőn túlra, majd a Borsóhalmára vezető úton is átmenve mentünk tovább a jákóhalmi útig, nagyszerű élmény volt. Vagy a Bikalegelőn lévő jégre mentünk a temetőn túl, amely jég, mivel a rét vize tiszta volt, nagyon simára fagyott.

Nyáron is sok örömet szereztek nekünk ezek a tavak. Hínáros vizükben ivott, szaporodott a ponty, a kárász, sügér és a naphal. Ez utóbbi különös volt számunkra, mert a tiszta vízben láttuk amint ikráját olyan hűségesen őrizte, hogy pusztán kézzel is megfogható volt. Feneketlen kassal (tapogatóval) hálóval is halásztak benne. Télen pedig a csempeyes hálósok halásztak lékeket vágva. Azonban nemcsak nekünk gyerekeknek, hanem a környék lakóinak is nagy örömet jelentettek ezek a tavak, mert májusban hemzsegték bennük az ebihalak, a kecskebéka ivadékok, melyek bőséges táplálékául szolgáltak a kiskacsáknak. Sok kacsát neveltek itt a szegény emberek. A tulajdonosaik festékekkel jelölték meg őket és esténként behajtották az udvarukra.

A temető belső végében lévő tó után a város szélén volt a jászberényi „gyepsor”. Kis piroscserepes, nyeregtetős házak voltak itt. Állítólag az I. világháború után építették a szegény napszámos emberek számára. Ma már nagyobb, több szobás sátozott épületek állnak ott is. Voltak még válykos gödrök a Szelei út mellett, a külső Zúgón túl lévő út mellett. Ez utóbbiban csinált halastavat egy lelkes zenetanár 1938 táján. Telet is építettek, ahová az őszi lehalászás után tették bele a nyári ívás eredményét, az egynyaras pontyokat, egy másik teletbe az anyahalak kerültek. Sajnos a töltés tetejét nem kerítették körül, így a 40-es árvíz ellepte a teletket és kivitte belőle a halakat. Tönkrement a halastó, kár volt érte, mert a Zagyva halállományát is szaporította a halastóban levő halállomány.